
BLOMME, F., *Arbeidswetgeving in de private sector, dossier arbeidstijd van kaderpersoneel, Brugge, Vanden Broele, 2013, 126.*

BLOMME, F., *Arbeidswetgeving in de private sector, dossier wachtdiensten, Brugge, Vanden Broele, 2013, 157.*

Franky Blomme is auteur van verschillende en steeds verhelderende boeken, maar is bij het ruimere publiek vooral bekend voor zijn boeken rondom arbeidstijd.

Nadat de gekende basisboeken van de private sector ("*Arbeidsduur in de private sector, Rigiditeit en flexibiliteit*" en "*De 24-uurseconomie en het verbod van nachtarbeid en arbeid op zon-, feest- en rustdagen*") steeds lijviger werden, gaat Blomme nu in op enkele thematische vraagstukken die hij doorheen de hele arbeidswetgeving doorlicht. Beide boeken beogen daarbij een leidraad te zijn, het ene voor de toepassing van de arbeidstijdbepalingen op leidinggevenden, het andere voor de invoering en de vergoeding van wachtdiensten.

Deze thematische aanpak is zeker interessant. Nochtans sterkt de volledigheid en lijvigheid van de genoemde basiswerken ons in ons vermoeden dat alle vraagstukken met betrekking tot de onderwerpen waarop hier wordt ingezoomd, reeds konden worden beantwoord met de basiswerken. De thematische bijdragen zijn weliswaar nog verrijkt met rechtspraak en zijn meer uitgewerkt, maar hun meerwaarde ligt toch vooral in de systematisering aan de hand van goed gekozen 'dossiers'. Waar de praktijkjurist voorheen zelf alle puzzelstukken moest bijeenleggen, en meer nog, moest weten naar welke puzzelstukken hij moest zoeken, kan hij nu in één oogopslag aan de hand van de inhoudstafel alle heikele punten nagaan. Bijvoorbeeld onder de titel wachtdienst las je in de basiswerken niets over de pauze bij wachtdiensten, wat uiteraard wel elders in het basiswerk werd behandeld. Een ander voorbeeld is dat bij het dossier arbeidstijd van kaderpersoneel nu uitgebreid wordt ingegaan op beschermingsmaatregelen voor zwangere werknemers met een leidinggevende functie en/of vertrouwenspost, wat in de basiswerken – waar kaderpersoneel onder het toepassingsgebied van de arbeidswet werd behandeld – uiteraard niet op die plaats aan bod kwam.

De auteur gaat echter ook verder dan louter beschrijven en vernieuwen door systematiseren, maar neemt ook stelling in. Zo schrijft Blomme dat bereikbaarheidsdiensten (in de basisboeken 'wachtdiensten thuis' genoemd) in arbeidstijd zijn wanneer deze wachtdienst tot gevolg heeft dat de werknemer niet vrij over zijn tijd kan beschikken omdat hij voortdurend een onverwachte oproep van zijn werkgever kan krijgen waardoor hij ononderbroken ter beschikking staat van zijn werkgever. Deze stelling lijkt mij eveneens de juiste stelling, aangezien artikel 19 Arbeidswet arbeidstijd ruimer omschrijft dan de definitie van arbeidstijd in de Richtlijn 2003/88/EG. In de Arbeidswet is het enige criterium het ter beschikking staan, wat evengoed het geval kan zijn voor de werknemer die thuis een wachtdienst vervult en van geval tot geval moet beoordeeld worden. In de Richtlijn kan enkel de tijd vervuld op de arbeidsplaats in aanmerking komen voor arbeidstijd, aangezien de eerste voorwaarde sinds het SIMAP-arrest in de onder meer Franse versie van de richtlijn moet gelezen worden, namelijk aanwezig zijn op de arbeidsplaats. In een recent arrest besliste het Hof van Cassatie er nochtans anders over (Cass. 10 maart 2014, S.13.0029.N). Volgens het Hof van Cassatie zijn

wachtdiensten buiten de arbeidsplaats waarbij de werknemer bereikbaar moet zijn om een oproep van de werkgever te beantwoorden, geen arbeidstijd. Het feit dat de bewegingsvrijheid door deze wachtdienst nochtans beperkt is, doet daar volgens het Hof van Cassatie geen afbreuk aan.

Toch ligt de grootste relevantie van deze thematische bijdragen in hun toegankelijkheid voor de praktijk. De achtergrond van Blomme als sociaal inspecteur-directiehoofd bij de Inspectie Toezicht op de Sociale wetten is daaraan niet vreemd. Als er dan toch een klein puntje van kritiek met een knipoog mag gegeven worden, dan is het op de auteur zijn volstrekt eigen en dus onconventionele manier waarop de verwijzingen in de voetnoten worden opgenomen.

Sarah DE GROOF,
Assistent instituut voor arbeidsrecht KU Leuven

KORDA, M., *The Role of International Social Security Standards: An in-depth study through the case of Greece*, Intersentia, 2013, 763 p.

Ondanks het feit dat internationale organisaties zoals de Internationale Arbeidsorganisatie en de Raad van Europa reeds decennia geleden instrumenten hebben aangenomen, die minimumstandaarden inzake sociale bescherming instellen, is de studie van deze standaarden, zeker binnen Europa, zelden het voorwerp van uitgebreid onderzoek. Dit vloeit natuurlijk ook gedeeltelijk voort uit het feit dat net zulke standaarden, die een minimumharmonisatie van het socialezekerheidsrecht beogen, veeleer afwezig zijn binnen de Europese Unie, die immers veelal focust op de coördinatie. Alhoewel in Europese landen zulke standaarden vaak niet als echt problematisch worden beschouwd, mag het belang ervan nochtans niet onderschat worden, niet in het minst omdat deze standaarden licht kunnen werpen op de verdere ontwikkeling van het socialezekerheidsrecht en de sociale cohesie. Zij vormen immers een vertaling van het belangrijk fundamenteel recht op sociale bescherming en de waarborg die dit recht aan eenieder biedt op een waardig leven.

Zeker in tijden van economische crisis is het niet ondenkbaar dat landen zouden besluiten tot een "afbraak" van hun socialezekerheidssysteem. Het is dan geenszins uitgesloten dat socialezekerheidssystemen weleens niet zouden voldoen aan sommige van deze minimumvereisten. Een aantal jaren geleden werd hierover een onderzoeksprogramma opgestart aan de Universiteit van Tilburg, die een aantal landenstudies heeft opgezet omtrent deze problematiek. Dit boek vormt één van de uitkomsten van dit onderzoeksproject en is een doctoraatsonderzoek, waarbij de betrokken auteur zich wijdt aan een vergelijking tussen deze internationale standaarden en de Griekse socialezekerheidswetgeving. Het doctoraatsproefschrift geeft dan ook een uitgebreid overzicht van de inhoud van de verschillende internationale socialezekerheidsinstrumenten (de verschillende conventies van de ILO en de Raad van Europa) en de moeilijkheden die Griekenland heeft gekend bij het al dan niet ratificeren – inclusief de

redenen – van deze internationale instrumenten. Hoe staat een land tegenover zulke minimale standaarden?

Dit is niet onbelangrijk, omdat men veelal wel eens durft te poneren dat internationale standaarden eigenlijk *überhaupt* geen probleem zouden mogen opleveren voor Europese landen. Het omgekeerde is echter vaak het geval. Waarom weigert men om bepaalde onderdelen van zulke conventies te ratificeren en waarom kiest men voor de ene of andere methode van berekening van uitkering? Dat de visies hieromtrent evolueren doorheen de tijd behoeft geen verwondering. Griekenland is daarom ook een niet-oninteressante casus, niet in het minst omwille van bepaalde woelige historische gebeurtenissen, zoals het kolonelsregime en de politieke hervormingen nadien, die zonder twijfel ook een invloed hebben gehad op de visie van deze staat op het implementeren van zulke vereisten.

Met deze landenstudie wil het doctoraatsproefschrift verder nagaan welke problemen de verdere promotie en het verdere succes van deze minimumstandaarden blemmeren. Op zich is dat ook een belangrijke vraag, zeker wanneer men ook op een internationaal niveau verder reflecteert over de nood aan het herzien van sommige van deze ILO-conventies. De lezer krijgt een overzicht omtrent de positie die het nationaal recht en het nationaal beleid hebben in verhouding tot deze minimumstandaarden; hoe de politiek en de administratie daartegenover staan; hoe de socialezekerheidsadministratie functioneert; of deze standaarden een rol spelen voor rechtbanken en hoe nationaal en internationaal wordt toegezien op de naleving. Het doctoraatsproefschrift wil echter een pure nationale Griekse benadering vermijden en deze plaatsen in een bredere context die moet toelaten in te zien welke algemene problemen, of deze nu juridisch, pragmatisch of ideologisch zijn, landen hebben om internationale standaarden na te leven, welke bedenkingen men heeft om zulke instrumenten te ratificeren en als dusdanig bij te dragen aan de verdere promotie van een grotere solidariteit. Het doctoraatsproefschrift eindigt met het formuleren van een aantal voorstellen tot een grotere aandacht voor sociale zekerheid en het opwaarderen van internationale socialezekerheidsstandaarden. Het past derhalve in het actuele debat over de verhouding tussen economische vrijheden en sociale waarden. In die zin is dit doctoraatsproefschrift dan ook interessante literatuur voor zij die een vernieuwde rol van deze minimale sociale standaarden inzake sociale bescherming beogen.

Yves JORENS,
Professor Socialezekerheidsrecht en Europees Sociaal Recht
Universiteit Gent

VANNES, V., *Le droit de grève. Principe de proportionnalité. Droit international, européen et national*, Brussel, Larcier, 2013, 840 p.

In 2008 verdedigde Viviane Vannes haar proefschrift "Concilier le droit à l'action collective et les autres droits fondamentaux: recours au principe de proportionnalité". Ik vermoed dat het hier gerecenseerde boek daarvan een spin-off is. Hoewel... Het proefschrift telt iets meer dan 300 pagina's, het boek 840 pagina's.

Paul Martens, emeritus voorzitter van het Grondwettelijk Hof, schreef het woord vooraf. Hij schetst de contouren van dit *opus magnum* en merkt hierbij op dat Viviane Vannes in navolging van Montesquieu, die meermaals door haar wordt geciteerd, wars is van extremen. Dat is zelfs de rode draad van het verhaal: staken mag, maar men moet niet overdrijven.

Het boek bestaat uit 10 hoofdstukken. De eerste twee zijn gewijd aan het fenomeen proportionaliteit. Daarna wordt een overzicht gegeven van het stakingsrecht in zijn internationale (derde deel) en nationale context (deel 4). In deel 5 komen de modaliteiten van het stakingsrecht aan bod (bezetting en stakersposten). Vervolgens onderzoekt de auteur de grenzen daarvan. Dan duikt het proportionaliteitsbeginsel opnieuw op, maar dit keer in de context van de staking. In deel 8 wordt de tussenkomst van de rechter besproken en in deel 9 de sancties in geval van onregelmatige uitoefening van het stakingsrecht. Tot slot trekt de auteur een aantal conclusies. Het nawoord is van de hand van Ph. Gosseries. Hoewel de lezer niet anders dan sympathie kan hebben voor het eurosceptische verhaal dat de ruggengraat vormt van deze lijvige epiloog (70 pagina's), is het toch maar de vraag of deze bijdrage een echte meerwaarde biedt.

Waarom moet u het boek zeker lezen? Het is bijzonder goed gedocumenteerd en bevat een schat aan informatie. Daarenboven wordt een eerlijke poging gedaan om een theorie te ontwikkelen. Toch ben ik het vaak niet eens met de auteur. Zo behandelt ze vliegende piketten in het licht van het stakingsrecht (p. 430). Dit verschijnsel moet volgens mij echter worden bekeken als een vorm van vrijheid van expressie en niet als een abnormale uitoefening van het stakingsrecht. Ik verschil dan ook fundamenteel van mening over het uitgangspunt van het werk. Voor Viviane Vannes staat het stakingsrecht (te) centraal. Mijns inziens is het stakingsrecht echter onderdeel van een veel ruimer "recht op collectieve actie" wat het makkelijker maakt om een aantal elementen (bv. stakersposten) in een bepaalde context te plaatsen.

De auteur is vaak zeer origineel. Haar historische inleiding en een aantal (voor mij) nieuwe inzichten zijn me goed bevallen. Zo maakt ze bv. een onderscheid tussen politieke en sociopolitieke stakingen. Ik ben er echter niet van overtuigd dat iedereen zich kan vinden in de stelling dat een tegen het beleid van de overheid gerichte staking een ontslag om dringende redenen rechtvaardigt (p. 377).

Ik kom nog even terug op het woord vooraf. Viviane Vannes is allergisch voor excessen. Vandaar dat zij het ook heeft over "l'exercice socialement acceptable du droit de grève" (p. 443). Deze visie leidt er uiteindelijk toe dat de niet-naleving van bv. een vredesclausule haar een gruwel is (p. 489/490). Een werknemer die zich hieraan schuldig maakt, voert zijn arbeidsovereenkomst niet te goeder trouw uit (*ibid.*) en kan hier-

voor eventueel gestraft worden met een ontslag om dringende redenen (*sic*). Sta mij toe dat te betwijfelen.

De rechtlijnigheid van de auteur komt bijzonder goed tot uiting wanneer ze over het "misbruik van het stakingsrecht" schrijft. Een voorbeeld van een dergelijk misbruik is – althans volgens de auteur – een misdrijf gepleegd in de marge of naar aanleiding van een sociaal conflict (p. 203). Het is echter zo dat actievoerders die een misdrijf plegen geen misbruik maken van het stakingsrecht, want dit recht kan moeilijk het recht op geweld impliceren. Misbruik van het stakingsrecht is veel enger en zal in de praktijk nauwelijks/nooit voorkomen. Het betreft bv. de situatie waarbij een werknemer het werk neerlegt uit onvrede met zijn werksituatie, maar dit niet mag doen wegens strijdigheid met een hogere rechtsnorm (bv. verplegers verlaten het operatiekwartier tijdens een ingreep en veroorzaken zo de dood van patiënten). Als men de principes van Viviane Vannes consequent toepast, leidt dit tot resultaten die wel eens strijdig zouden kunnen zijn met artikel 6, alinea 4 HESH. Zo zie ik bv. niet in waarom de staking (saanzegging) ten tijde van het prinselijk huwelijk een rechtsmisbruik was. Volgens de auteur was dit het geval omdat het hierbij om een staking "à un moment de trafic important" ging (p. 556). Als men het tijdstip waarop het werk wordt neergelegd als een doorslaggevend element mag gebruiken, zouden universiteitsprofessoren nooit kunnen staken. Actie voeren heeft immers alleen maar zin tijdens een examenperiode. Op andere dagen ligt er echt niemand wakker van indien de dames en heren professoren niet komen opdagen.

Ik heb de gewoonte om een recensie te schrijven aan de hand van gecodeerde post-itbriefjes. Voor deze bespreking waren dat er een honderdtal wat bewijst dat het boek voor mij in ieder geval een bron van reflectie is geweest. Ik heb echter ook twee methodologische bedenkingen. De auteur heeft haar proefschrift geïntegreerd in een groter geheel waardoor de tekst niet altijd even overzichtelijk is en de lezer soms het spoor bijster raakt. Er wordt ook sterk gekoketteerd met de Franse rechtspraak en rechtsleer. Ik ben er niet zo zeker van dat men bepaalde ideeën/uitspraken voetstoots mag overnemen.

Voor de tifosi van het stakingsrecht is dit verplichte lektuur. Het minste wat men van dit werk kan zeggen is dat het een mens aan het denken zet. Zelden heb ik echter zulke gemengde gevoelens gehad bij het lezen van een boek. In sommige passages heb ik volledig nieuwe inzichten gevonden, aan andere heb ik me geërgerd. Maar het was me vooral een genoegen om met de auteur van mening te verschillen.

Patrick HUMBLET

VAN EECKHOUTTE, W., DUMONT, D. en CARTON, R. (red.), *De communautarisering van de gezinsbijslagregeling – La communautarisation des allocations familiales*, Seminarie BEGASOZ, Brugge, die Keure, 2013, 144 p.

L'accord institutionnel sur la sixième réforme de l'État intervenu en décembre 2011 prévoit une importante réforme qui sera réalisée en plusieurs parties. Le premier volet de la réforme de l'État a été voté en juillet 2012. Ce volet concernait principalement la scission de l'arrondissement de Bruxelles-Hal-Vilvorde (BHV). Outre la scission de la circonscription électorale, l'arrondissement judiciaire de BHV était également scindé. Cet accord institutionnel prévoit par ailleurs un nouveau transfert de compétences de l'État fédéral vers les Entités fédérées. Parmi ces transferts de compétences, celui des allocations familiales intéressera particulièrement les praticiens du droit social. Pour la première fois, en effet, une branche de la sécurité sociale sera ainsi soustraite de la compétence de l'État fédéral.

Sur ce point, l'accord institutionnel prévoit :

- la consécration du droit aux allocations familiales dans la Constitution ;
- le transfert des allocations familiales, des allocations de naissance et des primes d'adoption aux Communautés. À Bruxelles, c'est la Commission communautaire commune qui sera compétente à l'exclusion des deux Communautés ;
- préalablement au transfert, la différence entre travailleurs salariés et travailleurs indépendants sera gommée ;
- pendant une période de transition, les Communautés et la COCOM qui le souhaitent, pourront faire appel aux actuelles institutions de paiement pour continuer à assurer, contre rémunération, la gestion administrative et le paiement des allocations familiales.

La concrétisation de cet accord constitue une opération particulièrement délicate. En effet, le secteur des allocations familiales repose essentiellement sur quatre régimes d'allocations familiales (travailleurs salariés, fonctionnaires, indépendants et prestations familiales garanties) dont chacun bénéficie notamment de règles spécifiques d'organisation, de gestion et de financement sans compter les modalités de calcul desdites allocations, distinctes pour chaque régime.

Compte tenu de la pluralité des régimes et la complexité des règles qui en découlent, ce transfert de compétences forme un véritable casse-tête chinois : comment aligner les régimes, actuellement distincts, des travailleurs salariés et indépendants ? Ne conviendrait-il pas de profiter de cette réforme pour simplifier voire universaliser le droit aux allocations familiales ? Quelle portée donner au nouveau droit aux allocations familiales qui va être consacré dans la Constitution ? Ce droit n'était-il pas déjà inclus dans le droit à la sécurité sociale tel que garanti par l'article 23 de la Constitution ? Comment, en fin de compte, réaliser concrètement ce transfert de compétence ? Selon quelles modalités seront réparties les masses financières ? Que va-t-il advenir de la gestion paritaire ainsi que des caisses de paiement des allocations ?

Les actes du séminaire organisé au mois de novembre 2012 par l'Association belge pour le droit du travail et de la sécurité sociale constituent à cet égard un excellent

outil de travail permettant au lecteur intéressé par cette problématique d'avoir une idée très précise sur les enjeux d'une telle réforme.

Cette publication bilingue est composée de 7 contributions toutes plus intéressantes les unes que les autres. Ces contributions sont accompagnées de trois annexes. Une de ces annexes peut constituer pour le praticien de droit social une mise en bouche alléchante avant de se plonger dans le contenu de ces contributions. Il s'agit d'une étude réalisée par Tania Dekens et Sam Vandebosch. Ceux-ci exposent avec clarté et simplicité les différents régimes actuels d'allocations familiales. Le lecteur apprend ainsi qu'environ 2.700.000 enfants bénéficient d'allocations représentant un montant global de quelques 5,8 milliards d'euros.

Le lecteur peut également prendre connaissance de données chiffrées très importantes portant notamment sur le nombre d'enfants bénéficiant d'allocations au sein de chaque régime, le poids respectif des différentes caisses d'allocations familiales, la répartition géographique des dépenses en matière d'allocations familiales ...

Avant de procéder au transfert proprement dit des allocations familiales, l'accord ministériel prévoit d'harmoniser le régime des indépendants avec celui des salariés. Valérie Flohimont et Jean-François Neven se sont chargés d'analyser cette problématique. Avant d'entrer dans le vif du sujet, ces deux spécialistes relèvent que le débat sur l'harmonisation entre les deux régimes est loin d'être neuf. Ils remarquent également que cette harmonisation ne constitue pas une revendication prioritaire des milieux représentatifs des travailleurs indépendants. Ils retracent enfin les évolutions essentielles du secteur des allocations familiales depuis son apparition en 1919. De manière parfaitement synthétique, ces auteurs inventorient les différences actuelles subsistant entre le régime des indépendants et celui des travailleurs salariés et proposent en guise de conclusions une piste de réflexion permettant l'alignement des dispositions relatives à l'octroi des allocations familiales aux enfants d'indépendants sur les dispositions relatives au régime des salariés.

Deux éminents constitutionnalistes ont ensuite pour mission d'expliquer le processus institutionnel permettant le transfert vers les entités fédérées d'une branche de la sécurité sociale. Ceux-ci se sont principalement attachés à interpréter la volonté du pouvoir constituant de consacrer dans la Constitution le droit aux allocations familiales, d'expliquer le choix de les communautariser et d'exposer les règles autorisant un tel transfert dans la mesure où l'article 128 de la Constitution n'a, quant à lui, pas été modifié.

Il sera utile à cet égard de comparer les contributions de Jan Velaers et de Xavier Delgrange. Ce dernier, bien qu'il rejoigne son collègue néerlandophone sur de nombreux points, estime, creusant plus avant, que l'inscription de ce droit à l'article 23 de la Constitution pourrait ne pas être totalement inutile. Xavier Delgrange annonce que la définition constitutionnelle d'« allocations familiales » fera l'objet d'intenses débats dans le futur. Il n'aura en tout état de cause pas pour effet de restreindre l'autonomie des entités fédérées, la seule limite imposée par l'article 23 de la Constitution étant le respect des exigences du standstill, qui interdit en principe tout recul significatif dans la garantie du droit consacré.

Benoît Bayenet, économiste, étudie, quant à lui, les mécanismes de financement corrélatifs aux transferts de compétences visés par l'accord institutionnel. La plus grande partie des moyens transférés concernent d'ailleurs les allocations familiales. Une dotation sera ainsi versée aux Communautés et à la COCOM par l'État fédéral pour financer ce transfert. Elle sera répartie entre les Communautés (COCOM à Bruxelles) en fonction de la clé population des enfants de 0 à 18 ans dans la région linguistique correspondante. Le régime des allocations familiales ne sera donc plus, dans son principe, financé par des cotisations sociales. Si, théoriquement, le mécanisme de dotation aux entités fédérées des moyens nécessaires à la garantie du droit aux allocations familiales peut paraître simple, dans la pratique, celui-ci pourrait poser quelques difficultés. Benoît Bayenet rappelle que les Communautés et la COCOM sont des entités dépourvues de pouvoir fiscal. Il précise par ailleurs qu'en ce qui concerne les allocations familiales, la clé de répartition utilisée ne coïncide pas nécessairement avec les clés d'utilisation de ces compétences dans le budget de l'État fédéral.

La Communauté française peut toutefois mettre en œuvre le mécanisme de l'article 138 de la Constitution et se défaire de ses compétences au profit de la Région wallonne. Un tel mécanisme de transfert de compétences n'existe pas entre la COCOM et la Région de Bruxelles-Capitale.

Après avoir recueilli les avis des constitutionnalistes et des économistes concernant le transfert des allocations familiales, le lecteur revient naturellement aux contributions de spécialistes de la sécurité sociale.

Paul Palsterman examine justement les aspects bruxellois de la scission des allocations familiales. Il prédit avec une relative certitude que Bruxelles se trouvera confrontée dans le domaine des allocations familiales à un déficit de financement dont il ne voit pas, en fonction des dispositions légales actuelles et du contenu de l'accord, comment il pourrait être comblé. Il craint également une concurrence sociale entre Bruxelles et les autres régions quand bien même on adopterait une définition extensive de la notion d'« allocation familiale ».

Bea Cantillon et Veerle De Maesschalck apportent un éclairage décisif à la problématique. Elles réalisent un inventaire de questions demeurées sans réponse et de problèmes non solutionnés. Elles regardent d'un œil très critique l'abandon d'une solidarité interpersonnelle pour un mécanisme de transfert interrégional. S'agissant du transfert des allocations familiales, elles relèvent que la clé démographique des enfants de 0 à 18 ans ignore totalement la différence qui peut exister entre les entités dans le montant moyen ou la durée d'attribution des allocations ainsi que les différences en fonction des statuts des parents. Celles-ci ont notamment constaté que le montant moyen des allocations familiales est sensiblement plus élevé à Bruxelles qu'en Flandre, et même qu'en Wallonie, en raison d'une proportion plus importante de ménages d'allocataires sociaux ou de familles monoparentales, bénéficiaires d'allocations majorées. À l'instar de Paul Palsterman, elles dénoncent les difficultés d'application du critère du domicile de l'enfant comme critère de rattachement territorial. Il convient en effet de ne pas oublier qu'en droit international de la sécurité sociale, la compétence de la Belgique est généralement déterminée par le lieu de travail des parents. Elles proposent également de déterminer des règles de coordination

permettant de solutionner des conflits de compétence (en cas par exemple de garde alternée, de séjour des enfants à l'étranger, ...).

La dernière contribution de cet ouvrage a été réalisée par Pierre Vandervorst. Celui-ci, dans la lignée des considérations de Bea Cantillon et de Veerle De Maesschalck, convie le lecteur à suivre un canevas d'avancement (jusqu'au transfert – après le transfert) à tester, à remodeler, à étoffer au gré des apports de chacun, qu'il soit expert universitaire et/ou praticien de la matière. Il accorde une importance prépondérante à la préparation de la période de transition où l'ONAFTS et les actuelles institutions de paiement pourraient encore assurer, contre rémunération, la gestion administrative et le versement des allocations familiales.

Le lecteur n'a pas suivi l'ordre des contributions. Celles-ci peuvent être examinées selon un ordre choisi par le lecteur. La force et l'intérêt de cet ouvrage est qu'il invite le lecteur à réfléchir à la problématique de la communautarisation des allocations familiales. Vu la diversité des contributions scientifiques, chaque lecteur pourra d'ailleurs se forger sa propre opinion. Espérons en tout cas que cet ouvrage collectif prendra une place privilégiée dans la bibliothèque des différents acteurs appelés à mettre en œuvre cette réforme.

Laurent MASSAUX,
Avocat au Barreau de Bruxelles